Verwondering over de ander – een pleidooi voor empathie

WFE 6 september 2026 Geeske Hovingh

1.

PING! Op mijn telefoonscherm springt een foto van mijn zoon van dertien tevoorschijn: triomfantelijk kijkt hij in de camera, omringd door zijn vriendjes en met in zijn hand een vis. Die ziet er vrij ongelukkig uit en de dierenbeschermer in mij denkt er het hare van. Ik zet een gebroken hartje onder de foto.

De volgende ochtend aan het ontbijt stelt hij de vraag waar ik al op bedacht was: 'mam, mag ik ook een hengel?' Ik zucht en herinner hem eraan dat er in zijn kamer in een aquarium twee sluierstaarvissen heen en weer zwemmen. 'Je zou toch ook niet willen dat Mem-vis, en Summer-vis (ja, vernoemd naar twee voetballers) aan een haakje hingen te bungelen?' 'Nee' zegt hij gedecideerd, 'maar dat is anders. Want aan hen ben ik gehecht.'

Juist. Dat is anders. In deze paar woorden van mijn kind ligt eigenlijk heel onze menselijke natuur besloten: hoe we dat wat dichtbij ons is, willen beschermen en verzorgen, terwijl dat wat verder weg is, dat wat we niet, of niet goed kennen – ons een stuk kouder laat. Bekend maak immers bemind – en daar is in principe ook niet zo heel veel mis mee: het zit in onze biologie.

2.

Maar waar wel iets mis mee is: die eigen wereld, dat stuk wat we beminnen omdat het dichtbij is, lijkt steeds belangrijker te worden. En het gaat nog verder – want intussen beminnen we vooral onszelf. Overigens: als ik 'we' zeg, dan heb ik het niet alleen over u en mezelf - dat kon ook nog wel eens meevallen! – maar vooral over de samenleving zoals die er vandaag de dag uit ziet. Een samenleving waarin mensen steeds meer bezig zijn met hún belang, met de vraag hoe zíj overkomen, hoe belangrijk hún mening is, hún land en hun comfort en dat daar vooral niet aan getornd mag worden. Ik herinner me in dat licht de beelden van woedende toeristen op het Griekse eiland Rhodos die vanwege een grote bosbrand geëvacueerd moesten worden. Een van hen zei voor de camera: 'Ik ga hier helemaal niet weg! Want ik heb recht op deze vakantie!'

Hier gaat iemand dus bijna letterlijk ten onder aan zijn eigen egoïsme. En de focus op het zelf, maakt het beeld van de ander steeds troebeler. Mensen die in een COA wonen zijn niet langer vluchtelingen, maar verworden in onze ogen tot profiteurs; testosteronbommen. En als ik het toch over bommen heb: met één druk op de knop kunnen we tegenwoordig een drone het vuile werk laten doen. Weer een target geraakt, een vijand, terwijl op de grond een mens sterft. Iemand met misschien nog een vader en een moeder. Iemand die - wie weet - nog niet zo lang geleden op de dorpskermis stond te zoenen met een meisje en gelukkig was. Maar dat soort gedachten kunnen we niet toelaten. De ander moet anders blijven dan wij, onzichtbaar, abstract en het liefst zo ver mogelijk bij ons vandaan.

3.

Dat lijkt overzichtelijk, maar de bijbel laat ons een ander, menslievender perspectief zien. Gelukkig ook maar, want het is niet mijn bedoeling u in deze eerste dienst van een tintelfris nieuw seizoen met een donderpreek om de oren te slaan over de slechte staat van de mens. Beter kijken we daarom nog eens samen naar Psalm 112 vrij -vrij betekent: hertaald, en in

dat geval door de ons allen bekende Huub Oosterhuis. Zijn woorden lezen als een to-do-lijst voor het leven met wat we allemaal nodig hebben om gelukkig te zijn: goed werk, goed wonen, wat geld, liefde, een geliefde en wie weet kinderen, mooie, gezonde – wie wil dat nou niet? Maar dan gaat de Psalmist verder, want wil je ook goed zijn en betrouwbaar, trouw, rechtvaardig, meedogend? In deze jaarserie waarin wonderen – een prachtig onderwerp – centraal staan, heb ik heel bewust voor deze tekst gekozen. Hier wordt dan wel niet letterlijk een wonder verricht – niemand loopt er over water, stokken veranderen niet in slangen, maar toch bevat de tekst – als u het mij vraagt - het allergrootste wonder van het leven en dat is dat er, ondanks alle duisternis van de wereld mensen altijd nog van licht bestaan, mensen die voor méér gaan dan hun eigen geluk en die de doem weten te doorbreken.

Steeds opnieuw heeft dát de focus in de bijbel. Kleine, moedige mensen die tegen de machten in durven gaan, die elkaar helpen, vallend, en weer opstaand. Stééds opnieuw zegt de bijbel in allerlei verhalen: 'Heb je naaste lief, die is als uzelf'. Daarmee wordt niet bedoeld dat je alleen moet liefhebben wie op jou lijkt of wie al bij je in de buurt is maar alle mensen - want en nu wordt het heel revolutionair - iedereen is je naaste, of iemand nou op je lijkt of niet! Jezus hield zich ook niet alleen op met zijn vrienden, maar trok het liefste op met mensen die niet vanzelfsprekend in zijn omgeving hoorden: de tollenaar, de melaatse, de prostituee –
mensen aan de rafelrand van de samenleving. Hij zag dat als zijn morele plicht, maar ook als iets dat voor hem volstrekt vanzelfsprekend was.

4.
En daar ligt wat mij betreft de sleutel en maakt het ook zo relevant om keer op keer dat oude boek erop natrekken, want dat leert ons dat empathie met de ander, ook met de vreemde ander, geen last hoeft te zijn dat als een juk op je schouders rust. Het mag ook geen verplichting worden – dat je jezelf voortdurend wegcijfert omdat je alleen maar bezig bent met het leed van die ander. Wat het vooral mag zijn is dit: verrijking van je bestaan. Zodat zoals de Psalm zegt: *je hart versterkt, je geweten gescherpt raakt. Gelukkig wie ze zoekt te horen en leeft om te volbrengen.*
Wat dus wil zeggen: je wordt een gelukkiger mens als je met meer bezig bent dan alleen met jezelf.

Dat vraagt best wel wat, en het gaat niet altijd vanzelf, maar ik kan uit eigen ervaring vertellen dat het ook veel oplevert – ik heb dat gemerkt in het Wereldhuis waar ik zeven jaar werkte met vluchtelingen. Daarover tenslotte een verhaal dat laat zien dat empathie, elkaar echt zien, deuren echt openzet.

Toen we in coronatijd met onze opvang moesten verhuizen naar een andere locatie, kwamen we in de Kinkerstraat-buurt in Amsterdam terecht. Iemand was dat al eerder ter ore gekomen en deze persoon had bij alle buren flyers in de bus gedaan met de vraag: bent u ook tegen de komst van illegalen? Mail dan naar geeske@wereldhuis.com. Vervolgens explodeerde mijn inbox met de naarste berichten. De lucifers zouden klaar liggen, mensen waren woest. We overlegden met elkaar en besloten toen dat ik op alle mails persoonlijk zou reageren. Zo vriendelijk als maar kon. Daar volgden van een heel aantal een beduidend mildere reactie op – alsof ze nu pas beseften dat er aan de andere kant van de lijn iemand van vlees en bloed zat. Twee mensen hadden speciaal een anoniem mailadres aangemaakt

en in hun mail vooral hun zorgen geuit over het wel en wee van hun sierkippen want die zouden vast gauw in onze pan belanden. Toen ik een paar dagen later twee mensen in hun tuin bezig zag met kippen, dacht ik: dat moeten ze wel zijn. Ik stapte op hen af en stelde me licht onwennig aan hen voor. Al snel werd de toon van het gesprek vriendelijker en uiteindelijk zei de man: 'Weet je waar de pijn zit', zei de man van het stel toen, 'we kregen ieder jaar van de Gemeente een kerstboom hier op het pleintje – dat was altijd zo gezellig. En dit jaar ineens niet. Dat komt toch door jullie, vanwege de Islam en zo?' Ik slikte iets weg – ik wist dat de Gemeente geen kerstbomen meer uitdeelde vanuit duurzaamheidsmotieven én ik wist ook: hier zit een oplossing. En dus togen we vervolgens samen naar Tuincentrum Osdorp voor een kerstboom. En die hebben we vervolgens met vluchtelingen en buren versierd, onder het genot van alcoholvrije glühwein. En daar is iets uit ontstaan, verbindingen tussen mensen die anders nooit met elkaar in aanraking kwamen. Jongens van onze opvang hielpen oude dames met de boodschappen, andersom mochten wij gereedschap lenen, of kwam er weer iemand binnen met een zelfgebakken appeltaart. Hier was onbekend bekend geworden, onbemind bemind – in het klein de wereld waar ik in het groot van droom.

Of zoals schrijver Rutger Bregman zei: Uiteindelijk is de kunst van het uitzoomen ook een kwestie van zelfbehoud. Want wie probeert de ander te begrijpen, hoeft minder energie te verspillen aan haat en nijd. Wie probeert te relativeren, kan zich richten op wat echt belangrijk is. Die kan gaan leven. Die bevrijdt zichzelf.

Of zoals het lied zo mooi zegt dat we hierna zullen zingen:
Nooit werd iemand weg getild uit de tijd, maar soms even wordt lijden opgeschort. Of dragen mensen het samen. Zo zouden wij moeten leven.

Zo moge het zijn.